

Recensent: Merthe van der Bruggen

Femmianne Bredewold: 'Lof der Oppervlakkigheid' Contact tussen mensen met een verstandelijke of psychiatrische beperking en buurtbewoners. Uitgeverij Van Genneep, Amsterdam - 2014. ISBN: 9789461642950.

Aandoeningen: psychiatrie, verstandelijke beperking. Thema's: acceptatie, afhankelijkheid, informatief, persoonlijke relaties, zorgbelasting, verantwoordelijkheidsverdeling. AG. Zie ook: www.uitgeverijvangennep.nl.

Soort boek/Ziekte/Stijl:

Een toegankelijk geschreven proefschrift over informele aandacht, hulp en zorg tussen mensen met een verstandelijke of psychiatrische beperking en buurtbewoners zonder beperking. Het ideaal van de 'participatiesamenleving' gaat er vanuit dat kwetsbare burgers kunnen rekenen op de steun van weerbare burgers, maar dat blijkt een illusie. Gebaseerd op een enquête, interviews en participierend onderzoek. Met aanbevelingen voor beleidsmakers en zorgprofessionals. Boek van 378 pagina's.

Over de schrijfster:

Femmianne Bredewold (1979) studeerde ontwikkelingsstudies aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Ze heeft verschillende jaren gewerkt in de geestelijke gezondheidszorg. Sinds 2006 is zij onderzoeker bij het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken in Zwolle, waar zij onderzoek doet naar de gevolgen van de invoering van de Wmo. In 2009 startte ze als buitenpromovenda een promotieonderzoek aan de Universiteit van Amsterdam. Dit is haar proefschrift. Zie ook www.femmiannebredewold.nl en www.vangennep-boeken.nl.

Korte Beschrijving:

In de 'participatiesamenleving' moeten mensen meer zorg dragen voor anderen. Wat komt daar in de praktijk van terecht? Uit dit onderzoek blijkt dat de meeste mensen helemaal geen contact hebben met iemand die een verstandelijke of psychiatrische beperking heeft. En als er wel contact is, ontstaan er gemakkelijk problemen. Misverstanden met de burens, pesterijen in de buurt. Positief contact blijkt oppervlakkig contact te zijn. Mensen groeten elkaar en maken een praatje op het hondenveldje of in de winkel. De verwachtingen in het beleid rond de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) blijken dus niet reëel.

In enkele gevallen is het contact intensiever, maar dan wordt het gebrek aan wederkerigheid snel problematisch. Mensen met een beperking hebben het gevoel dat zij een schuld opbouwen of dat zij niet serieus worden genomen. Vaak breekt het contact dan af. Soms raken de mensen aan de ontvangende kant zo overtuigd van hun hulpeloosheid, dat ze helemaal geen initiatieven meer nemen. Mensen zonder beperking zijn bang overlopen te worden of voelen zich teveel een hulpverlener. Alleen waar wederzijds vertrouwen is opgebouwd, speelt een balans in geven en nemen geen rol meer. Dit komt maar heel zelden voor in contacten

tussen mensen met en zonder beperking en dan nog alleen bij mensen met een psychiatrische beperking.

Bredewold doorspekt haar proefschrift met delen uit interviews en tips voor beleidsmakers en zorgprofessionals.

Wat viel op:

De grootste groep burgers (65-69%) die de schriftelijke enquête invulde, heeft geen enkel contact met mensen met een psychiatrische achtergrond of een verstandelijke beperking. Dat komt o.a. door de beperking zelf, de sociaaleconomische gevolgen van de beperking, gebrek aan sociaal-emotionele vaardigheden, gevoelens van schuld en schaamte, wederzijdse stigma's en vooroordelen, een afwijkend uiterlijk en slechte lichamelijke verzorging. Als gevolg van deze factoren bestaan er twee verschillende "werelden": die van mensen met en zonder beperkingen.

Het vestigingsbeleid ten aanzien van mensen met beperkingen helpt ook niet mee om uitwisseling op gang te brengen. Nu worden zij vooral in zwakkere buurten geplaatst, waardoor andere kwetsbare burgers hen moeten opvangen. Vooral mensen die al bekend zijn met mensen met een beperking zoeken dit contact, meer vrouwen dan mannen. Dit doen ze omdat ze in de zorg werken, omdat ze zelf kwetsbaar zijn of omdat ze een familielid hebben met een beperking. Weerbare burgers worden niet aangesproken. Dat de weerbare de kwetsbare ondersteunt, blijkt hiermee een illusie.

Onder bepaalde omstandigheden lukt het wel om contact tussen burgers met en zonder beperkingen uit te bouwen. Er is aan beide kanten een mate van emotionele stabiliteit nodig: inlevingsvermogen, een acceptatie van onbalans en het vermogen spelregels in het contact te respecteren. Ook is er vaak een actieve koppeling en ondersteuning door een professional nodig, om de contacten te helpen begrenzen in duur, frequentie of intensiteit. Als aan deze voorwaarden voldaan wordt, is de opbrengst voor beide partijen groot. Waar het contact niet begrensd wordt, is de kans groot dat er overlast, conflict, onbegrip, woede, uitbuiting en/of uitputting ontstaat.

Bij burgers met een beperking die zelfstandig in een wijk wonen, prijkt er geen bordje van de hulpverlenende instantie op de deur. De begeleiders wisselen elkaar snel af. Voordat de hulpverlening kans krijgt om achtergrondinformatie te bieden aan buurtgenoten, is een conflict vaak al geëscaleerd. Bredewold onderzocht onder welke voorwaarden mensen met een verstandelijke beperking succesvol zelfstandig in de wijk kunnen wonen. Er moeten andere 'cliënten' in de buurt wonen om eenzaamheid tegen te gaan, maar de spreiding over verschillende wijken moet wel evenwichtig zijn. Er moet dagbesteding beschikbaar zijn. Idealiter is er altijd een hulpverlener in de buurt als aanspreekpunt, zowel voor mensen met als zonder beperkingen.

Liefdadigheid, waarbij de ontvangende partij niets hoeft te geven en alleen ontvangt, is meestal geen probleem voor mensen met een verstandelijke beperking. Wel voor mensen met een psychiatrische achtergrond. Als zij in een labiele fase afhankelijk zijn geworden, hebben ze in de herstelfase vaak weer behoefte aan zelfstandigheid.

Naasten vinden het soms moeilijk om te stoppen met zorgen. De ontvangende partij voelt zich dan klein gehouden en gaat in verzet. Om hun gevoel van eigenwaarde te behouden, zoeken mensen met een psychische beperking de gevende rol op.

Ook uitbuiting komt voor, vooral bij mensen met een verstandelijke handicap en mensen met een stoornis in het autistisch spectrum. Zij gaan er vanuit dat anderen het goed met hen voor hebben. Omdat zij een zeer beperkt netwerk hebben, willen ze in ruil voor wat aandacht ook wel wat incasseren. Hoe minder professionele begeleiding er is, hoe meer kans op uitbuiting. Dat pleit ervoor om alleen meer weerbare mensen met een beperking te laten deelnemen aan de participatiemaatschappij.

Het is belangrijk dat beleidsmakers niet teveel focussen op het ontstaan van contact. Zeker niet met de expliciete vermelding erbij dat het om contact met “beperkte” mensen gaat. Het werkt beter om in te zetten op gezamenlijkheid, zoals bij een club die draait om een gedeelde interesse. Het hebben van een beperking is dan niet meer zo belangrijk.

Ook kan men projecten in de buurt opzetten, waarin mensen met beperkingen een duidelijke rol hebben. Denk aan een kinderboerderij, fietsenmakerij, plantsoendienst, winkel of restaurant. Dit zijn afgebakende situaties, waar mensen met en zonder beperking minder snel overvraagd worden en zonder veel risico ervaring kunnen opdoen met mensen uit de “andere” groep. Beelden over en weer kunnen worden bijgesteld. Dit draagt enerzijds bij aan de waardering van groepen burgers van elkaar en anderzijds aan een leefbare buurt of wijk.

Citaten:

Pag. 127: ‘De fysieke integratie [van mensen met en zonder beperking, red.] is al decennia geleden gestart, maar de sociale en functionele integratie komen niet goed van de grond. Bij burgers [...] bestaat niet het besef dat er iets van hen verwacht wordt in het hebben van aandacht, verlenen van hulp of zorg voor elkaar. [...] Iets waar de overheid wel op hoopt.’

Pag. 142: “Maatjesproject, ook zo leuk. (...) Zij mogen naar jou toe komen, jij mag hun niet bellen, niet naar hun huis toe. Zij vragen allemaal dingen uit interesse, hoe gaat het met je kind en wat heb je dan? Maar er moet een soort van afstand blijven, want zij zijn gezond en die patiënt niet. [...] Ik vind het nep. [...] Als jij daar niet thuis mag komen, wat is dan vriendschap?”

Pag. 160: ‘Mevrouw Vuurboom vertelde dat, hoewel ze tijdens haar depressieve periode dacht dat ze niets te geven had, ze zich later realiseerde dat ze heel veel gegeven heeft, namelijk haar kwetsbaarheid. Dat ze daarmee iets van zichzelf heeft gegeven. Daarmee is het ontvangen van hulp als het ware ook een soort geven geworden.’

Pag. 162: ‘Je wilt wat terugdoen, maar ze laten het niet toe en daardoor voelen wij ons best wel eens schuldig.’